

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, Praha 1

Tel./fax: 286 840 129

E-mail: jan.cervenka@soc.cas.cz

Občané o materiálních životních podmínkách a ekonomické situaci svých domácností – červen 2013

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost, v13-06</i>
Realizátor:	<i>CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
Projekt:	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
Termín terénního šetření:	<i>3. – 10. 6. 2013</i>
Výběr respondentů:	<i>Kvótní výběr</i>
Kvóty:	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
Zdroj dat pro kvótní výběr:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1023</i>
Metoda sběru dat:	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>EU.4, EU.5, EU.6, EU.28, EU.33, EU.34</i>
Zveřejněno dne:	<i>4. července 2013</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

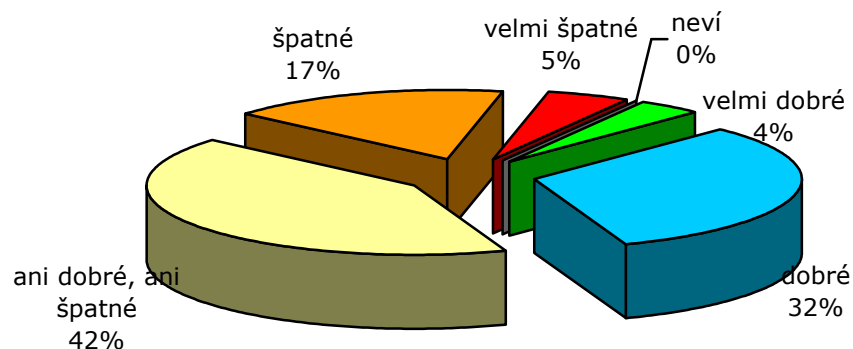
V rámci svého červnového šetření CVVM zkoumalo, jak lidé vnímají současnou sociálněekonomickou situaci svých domácností. Dotázaní celkově hodnotili současnou materiální životní podmínky svých domácností a vyjadřovali se rovněž k tomu, jaká jsou v tomto směru jejich očekávání v nejbližší budoucnosti. Dále se vyjadřovali k tomu, zda je pro ně obtížné vyjít s příjmy a zda svoji domácnost považují za bohatou či naopak chudou. Nakonec se šetření podrobněji věnovalo tomu, na které potřeby mají ve svém rozpočtu dostatek peněz a na které nikoli.

Pokud jde o hodnocení materiálních životních podmínek vlastní domácnosti (viz graf 1),¹ v souboru dotázaných největší část tvoří lidé, kteří je považují za „ani dobré, ani špatné“, když tuto možnost odpovědi zvolilo 42 % oslovených občanů. Pozitivní hodnocení pak uvedlo více lidí než negativní – 32 % považuje materiální podmínky své domácnosti za „dobré“ a další 4 % za „velmi dobré“, na druhé straně „špatné“ podmínky má podle svého přesvědčení 17 % a „velmi špatné“ 5 % účastníků výzkumu.

¹ Znění otázky: „Jak byste hodnotil současnou materiální životní podmínky Vaší domácnosti? Velmi dobré, dobré, ani dobré, ani špatné, špatné, velmi špatné.“

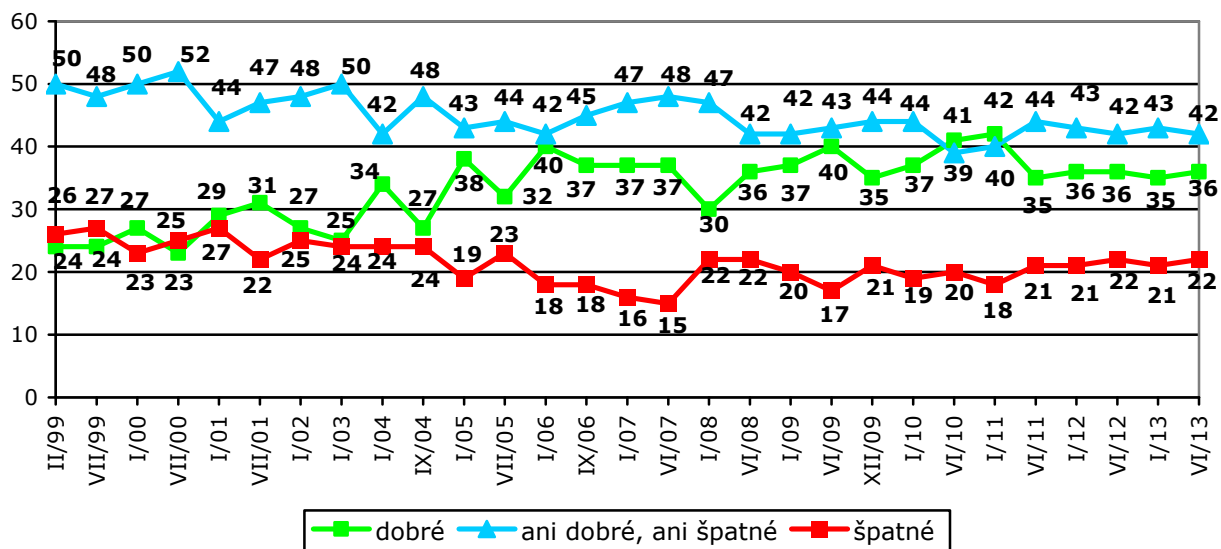

Graf 1: Hodnocení současných materiálních podmínek domácnosti

Graf 2 zobrazuje vývoj hodnocení materiálních životních podmínek českých domácností od konce devadesátých let. Oproti několika předcházejícím šetřením nebyla v současném hodnocení zaznamenána žádná změna přesahující rámec statistické odchylky a lze tudíž konstatovat, že současná ekonomická krize prozatím na domácnosti plošně příliš nedolehla. Nůžky, které se vytvořily mezi pozitivním a negativním hodnocením na přelomu tisíciletí, zůstávají stále rozevřené.

Graf 2: Hodnocení současných materiálních podmínek domácnosti (v %)

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“, kategorie „dobré“ zahrnuje součet podílů „velmi dobré“ a „dobré“, kategorie „špatné“ je součtem podílů „špatné“ a „velmi špatné“.

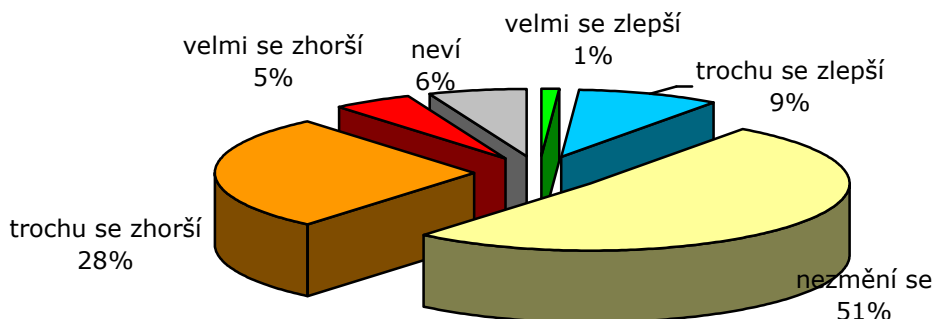
Z podrobnější analýzy vyplynulo, že hodnocení materiálních životních podmínek zcela logicky statisticky významně závisí na subjektivním hodnocení životní úrovně. Lépe je hodnotí absolventi vysokých škol nebo středních škol s maturitou, podnikatelé a živnostníci, vysoce kvalifikovaní odborníci a vedoucí pracovníci, studenti, stoupenci ODS či TOP 09, respondenti hlásící se k pravici či k pravému středu a ti, kdo důvěřovali v čase konání sběru dat současně vládě v demisi. Naopak hůře materiální životní podmínky svých domácností vidí lidé nad 60 let, respondenti se základním či středním nematuritním vzděláním, důchodci,

nezaměstnaní, profesích a voliči KSČM, případně nevoliči a lidé politicky se hlásící k levici či levému středu.

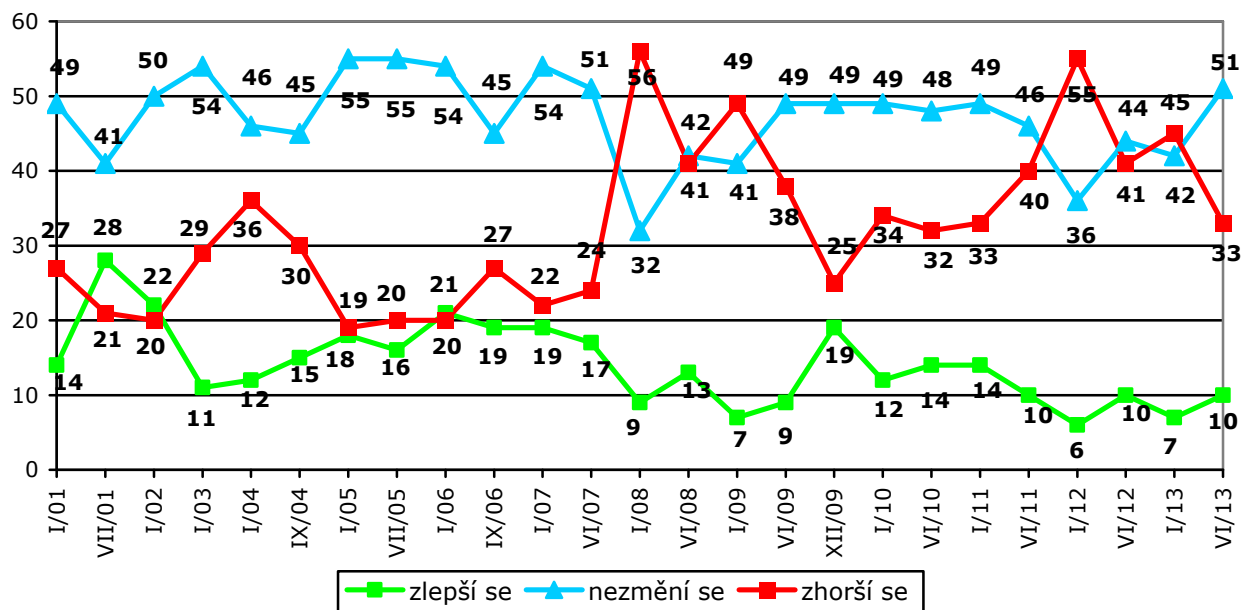
Další otázkou bylo zjišťováno, jak se podle dotázaných budou materiální životní podmínky jejich domácností vyvíjet v nejbližší době.²

Graf 3: Očekávaný vývoj materiálních podmínek domácnosti

Zlepšení materiálních životních podmínek své domácnosti v tomto roce očekává 10 % dotázaných („velmi se zlepší“ 1 % a „trochu se zlepší“ 9 %), zhoršení pak předpokládá 33 % dotázaných („velmi se zhorší“ 5 % a „trochu se zhorší“ 28 %). Asi polovina (51 %) účastníků výzkumu se domnívá, že se materiální podmínky jejich domácnosti v roce 2013 nezmění (viz graf 3).

Graf 4: Očekávaný vývoj materiálních podmínek domácnosti (v %)

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“. Kategorie „zlepší se“ je součtem podílů „velmi se zlepší“ a „trochu se zlepší“, kategorie „zhorší se“ je součtem podílů „trochu se zhorší“ a „velmi se zhorší“.

Z grafu 4 můžeme vyčíst, že oproti počátku letošního roku se očekávání vývoje materiálních životních podmínek domácností poněkud zlepšila, když došlo k poklesu podílu očekávaného zhoršení o 12 procentních bodů, což se na druhé

² Znění otázky: „Myslíte si, že se v tomto roce Vaše materiální životní podmínky a) velmi zlepší, b) trochu se zlepší, c) nezmění se, d) trochu se zhorší, e) velmi se zhorší.“

straně promítlo především do devítibodového vzestupu podílu těch, kdo v tomto ohledu nepředpokládají žádnou změnu. Přesto je zřejmé, že nepříznivá očekávání ohledně dalšího vývoje materiálních životních podmínek domácnosti zřetelně převažují nad příznivými, což je – při dosti výrazných výkyvech v míře této převahy – stabilní rys uvedené veličiny od roku 2008, kdy se na počátku roku do očekávání silně negativně promítlo výrazné zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 %, zavedení tzv. regulačních poplatků ve zdravotnictví a některá další opatření Topolánkovy vlády. V podstatě totéž se opakovalo i při dalším výrazném posunu snížené sazby DPH vzhůru z 10 % na 14 % na počátku roku 2012, kdy negativní očekávání byla ještě umocňována opětovným a veřejností již poměrně výrazně očekávaným nástupem druhé vlny ekonomické recese.³ V menší míře se srovnatelně nižší zvýšení DPH pravděpodobně promítalo i do zhoršených očekávání na počátku roku 2010 a rovněž letos. Od roku 2009, kdy českou ekonomiku naplno zasáhla první vlna recese v důsledku světové finanční krize, po níž následovalo jen slabé, takřka výlučně exportem tažené a krátkodobé oživení, očekávání vývoje materiálních životních podmínek zřetelně ovlivňuje vesměs silně kriticky vnímaná situace domácí ekonomiky a s tím úzce spojená negativní očekávání jejího dalšího vývoje.⁴

Očekávání budoucího vývoje materiálních životních podmínek úzce souvisí s jejich aktuálním hodnocením, když zhoršení situace předpokládají zejména lidé, kteří materiální životní podmínky své domácnosti hodnotí negativně. Z tohoto důvodu očekávání vykazují v podstatě obdobné sociodemografické rozdíly, jako samotné hodnocení. Příznivěji další vývoj nahlíží dotázaní s dobrou životní úrovní, absolventi vysokých škol, příznivci ODS či TOP 09, ti, kteří se řadí politicky napravo od středu, a lidé důvěřující vládě Petra Nečase. Naopak hůře vyhlídky hodnotí ti, kdo životní úroveň své domácnosti hodnotí jako „ani dobrou, ani špatnou“, případně jako špatnou, dále dotázaní ve věku nad 60 let, důchodci, nezaměstnaní, lidé jen se základním vzděláním, voliči KSČM, respondenti řadící se politicky na levici a lidé nedůvěřující vládě.

Další otázka se týkala toho, jak snadno či obtížně lidé vycházejí se svým příjmem. Podle aktuálních výsledků (viz graf 5) je pro více než polovinu (55 %) českých občanů a jejich domácností složité vyjít se současnou výší příjmů. Konkrétně pro 35 % oslovených je toto „spíše obtížné“, pro 13 % lidí „obtížné“ a pro 7 % „velmi obtížné“. Na druhé straně více než dvěma pětinám domácností (44 %) nedělá hospodaření s příjmy podle vyjádření respondentů větší problémy – pro 32 % je to „spíše snadné“, pro dalších 10 % „snadné“ a pro 2 % „velmi snadné“. Odpověď „neví“ uvedlo 1 % respondentů. Oproti minulému šetření z října 2012 se situace poměrně výrazně zlepšila, když podíl dotázaných deklarujících obtíže s rozpočtem domácnosti při současném příjmu klesl o čtrnáct procentních bodů. Aktuální výsledek je přitom nejlepší od října roku 2008.

Problémy s hospodařením s příjmy deklarují častěji osoby se základním a středním vzděláním bez maturity, nepracující důchodci, nezaměstnaní, nekvalifikovaní dělníci, lidé, kteří se politicky řadí na levici či do levého středu, potenciální voliči KSČM či ČSSD, nevoliči a dotázaní označující svou životní úroveň za špatnou nebo za ani dobrou ani špatnou. Naopak bez potíží hospodaří se svými příjmy především podnikatelé a živnostníci, vysoce kvalifikovaní odborníci nebo vedoucí pracovníci, nižší odborní pracovníci, vysokoškoláci, dále pak

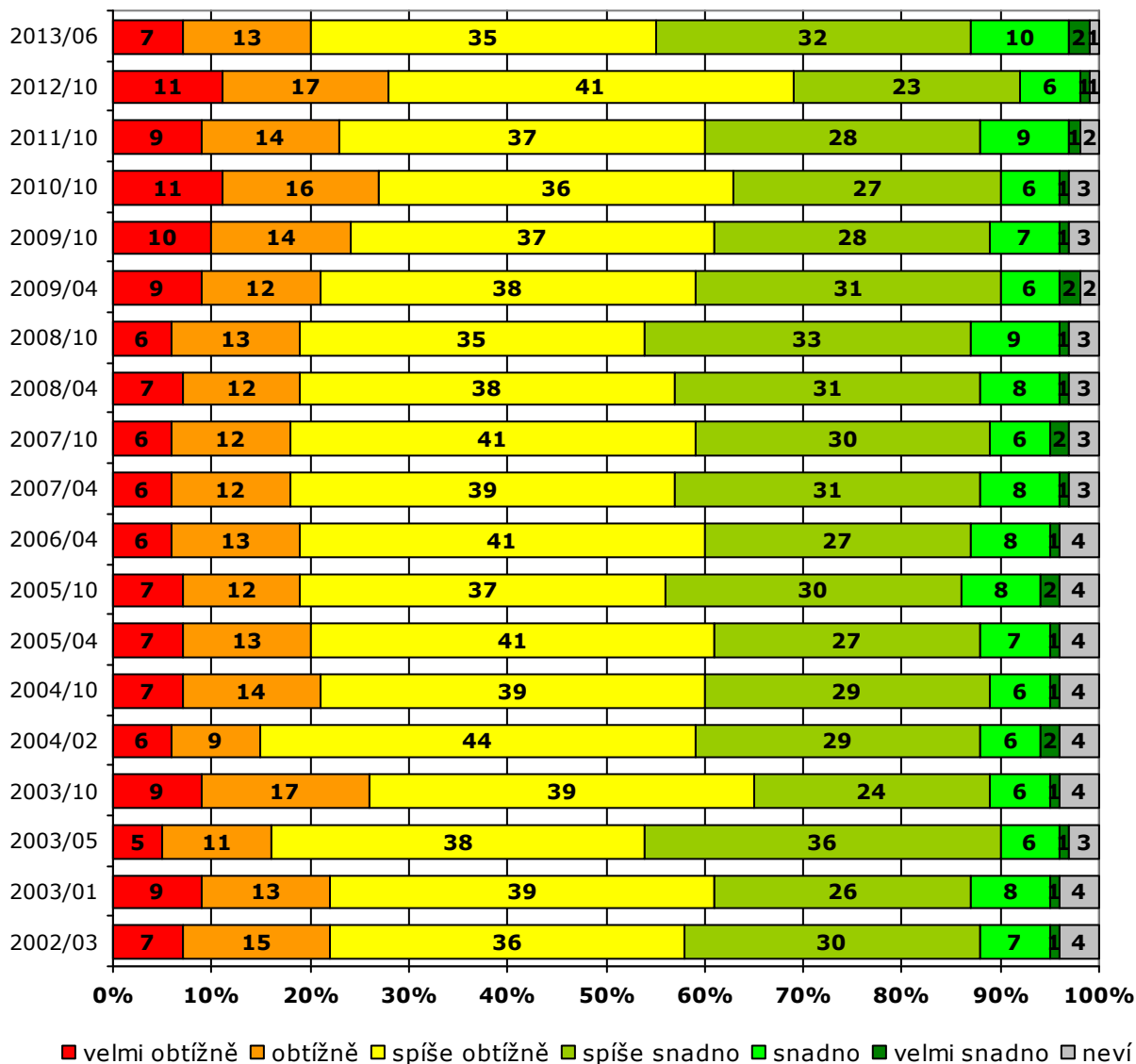
³ V lednu 2012 73 % občanů očekávalo zhoršení ekonomické situace v daném roce.

⁴ Viz např. tiskovou zprávu CVVM „Občané o hospodářské situaci ČR a o životní úrovni svých domácností – červen 2013“ z 1. 7. 2013 (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7043/f3/ev130701.pdf).

respondenti hlásící se k pravici či pravému středu, voliči ODS nebo TOP 09, lidé důvěřující vládě a také osoby hovořící o své životní úrovni jako o dobré.

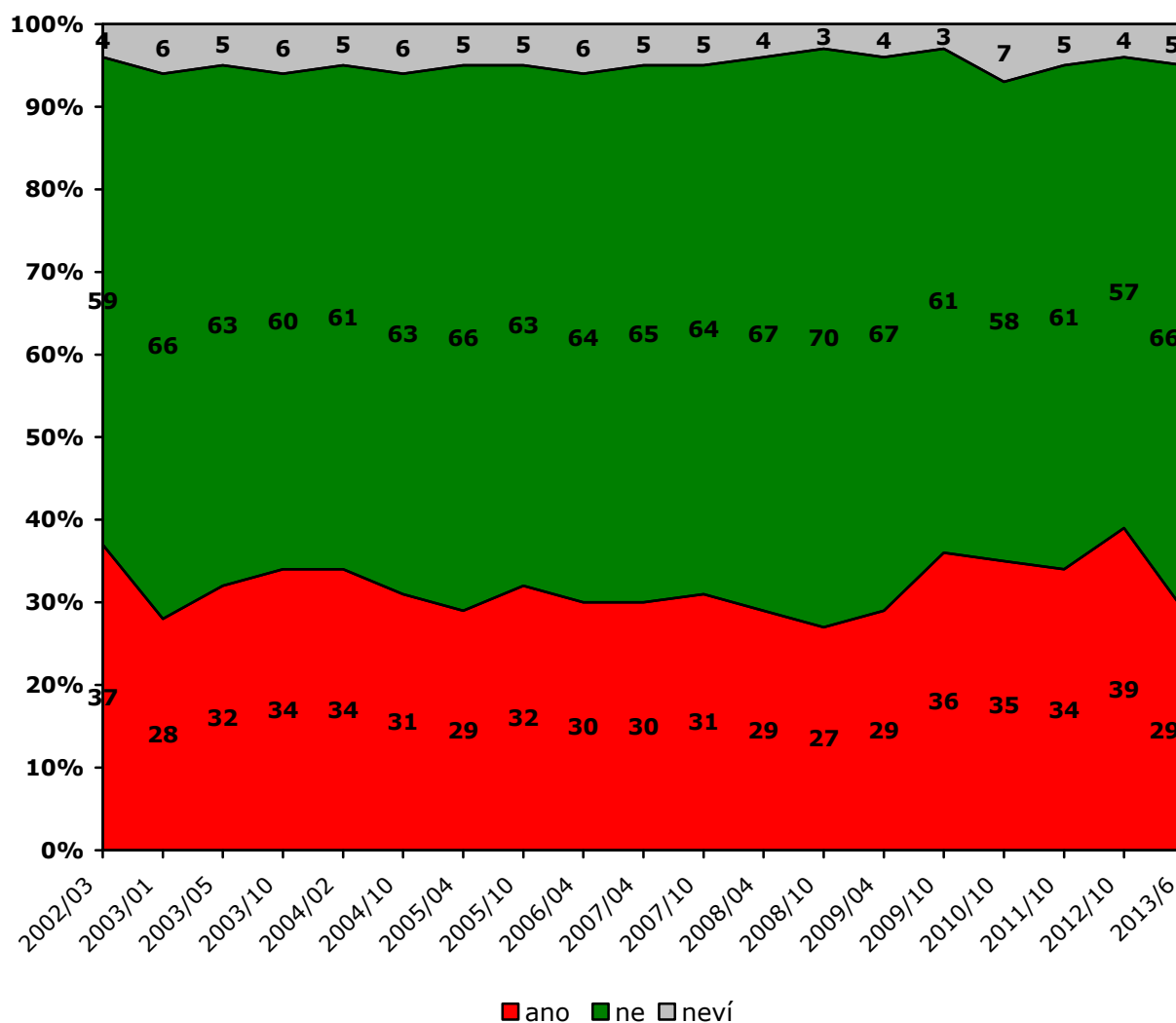
Graf 5: Jak domácnost vychází se svými příjmy⁵ – časové srovnání (%)

Jak ukazují údaje zachycené v grafu 6, ve velmi obtížné finanční situaci se v průběhu minulého roku podle získaných vyjádření ocitly bezmála tři desetiny (29 %) českých občanů. Naopak dvě třetiny (66 %) tuto zkušenost nemají a 5 % lidí se nedokázalo vyjádřit. Výsledky aktuálního šetření ve srovnání s předešlým výzkumem v tomto ohledu přinesly zlepšení, když podíl těch, kdo se podle svých slov ocitli ve velmi obtížné finanční situaci v průběhu uplynulého roku, klesl o deset procentních bodů. Zároveň je současný výsledek nejlepším, jaký byl zaznamenán od dubna roku 2009, a je srovnatelný s říjnem 2008, kdy byl bezprostředně před nástupem ekonomické krize zaznamenán historicky nejpříznivější výsledek.

⁵ Znění otázky: „Jak Vaše domácnost vychází s příjmem, který v současné době má?“ Možnosti odpovědí: „velmi obtížně“, „obtížně“, „spíše obtížně“, „spíše snadno“, „snadno“, „velmi snadno“, „neví“.

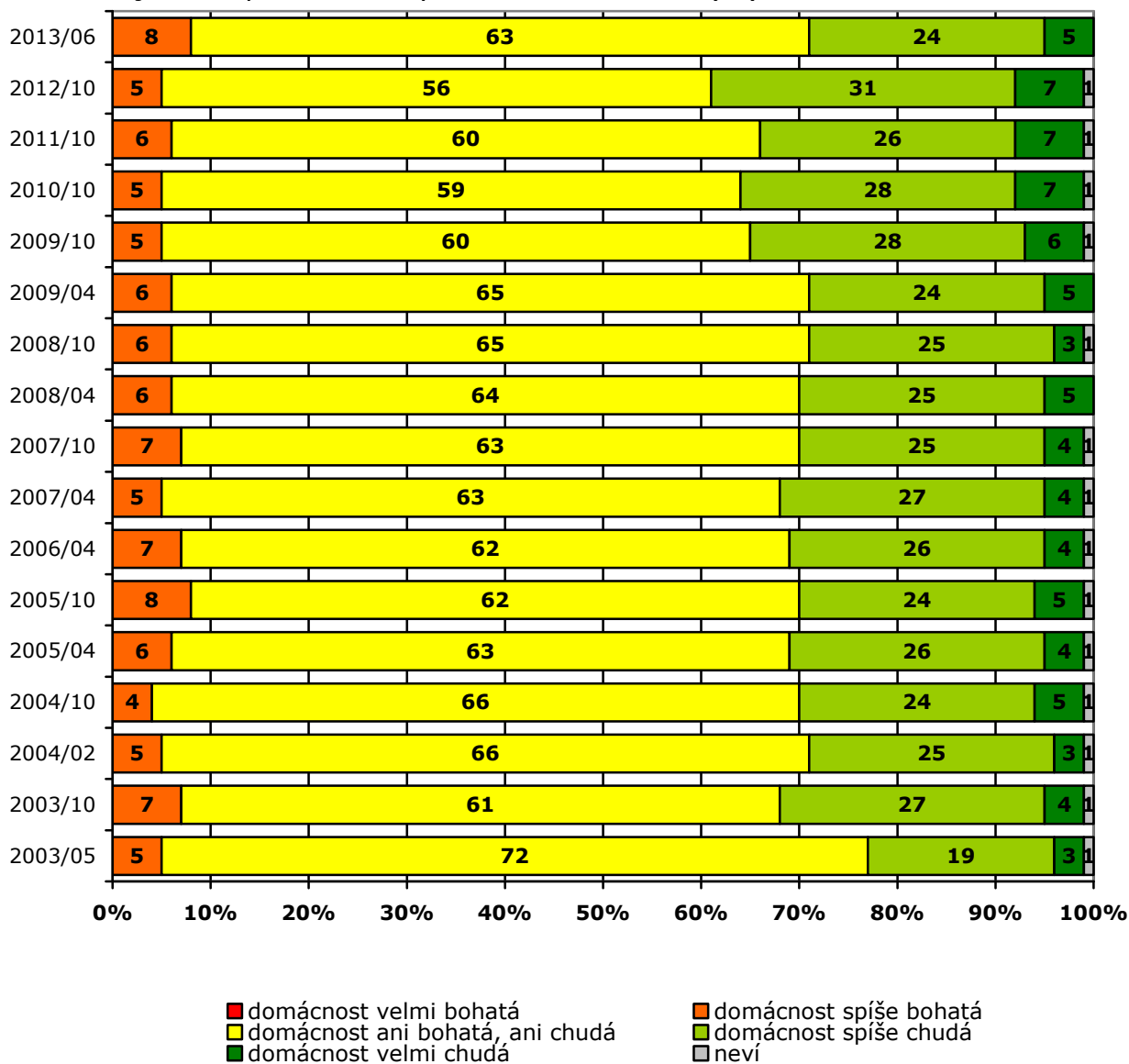
Graf 6: Velmi obtížná finanční situace v průběhu minulého roku⁶ - časové srovnání (%)

Z hlediska třídění druhého stupně vyplynulo, že s tíživou finanční situací se podle obdržených odpovědí potýkali častěji dotázaní se základním vzděláním a nezaměstnaní. Velice často tuto odpověď, že se v uplynulém roce dostali do velmi obtížné finanční situace, uváděli respondenti, kteří životní úroveň svojí domácnosti hodnotí jako špatnou (73 %).

Odpovědi na další otázku ukázaly, že více než třipětinová většina (63 %) českých občanů považuje svoji domácnost za „ani bohatou, ani chudou“. Podíl osob, které se vyjadřují o svých domácnostech jako chudých, pak převažuje nad těmi, kdo uvádějí opak. Téměř čtvrtina (24 %) lidí se domnívá, že jejich domácnost je spíše chudá, 5 % respondentů ji označuje za velmi chudou. Na druhé straně jako spíše bohatou vidí svou domácnost 8 % lidí a podíl občanů označujících ji za velmi bohatou nedosahuje ani 1 %. Jak je vidět v grafu 7, od října 2012 se o sedm procentních bodů snížil podíl lidí považujících svoji domácnost za spíše chudou. Aktuálně zaznamenaný podíl domácností, jež jejich členové ve výzkumu označili za chudé (29 %), je nejnižší od dubna 2009.

⁶ Znění otázky: „Ocitla se Vaše domácnost někdy v průběhu minulého roku ve velmi obtížné finanční situaci?“ Možnosti odpovědí: „ano“, „ne“, „neví“.

Graf 7: Subjektivní pocit chudoby⁷ – časové srovnání (%)

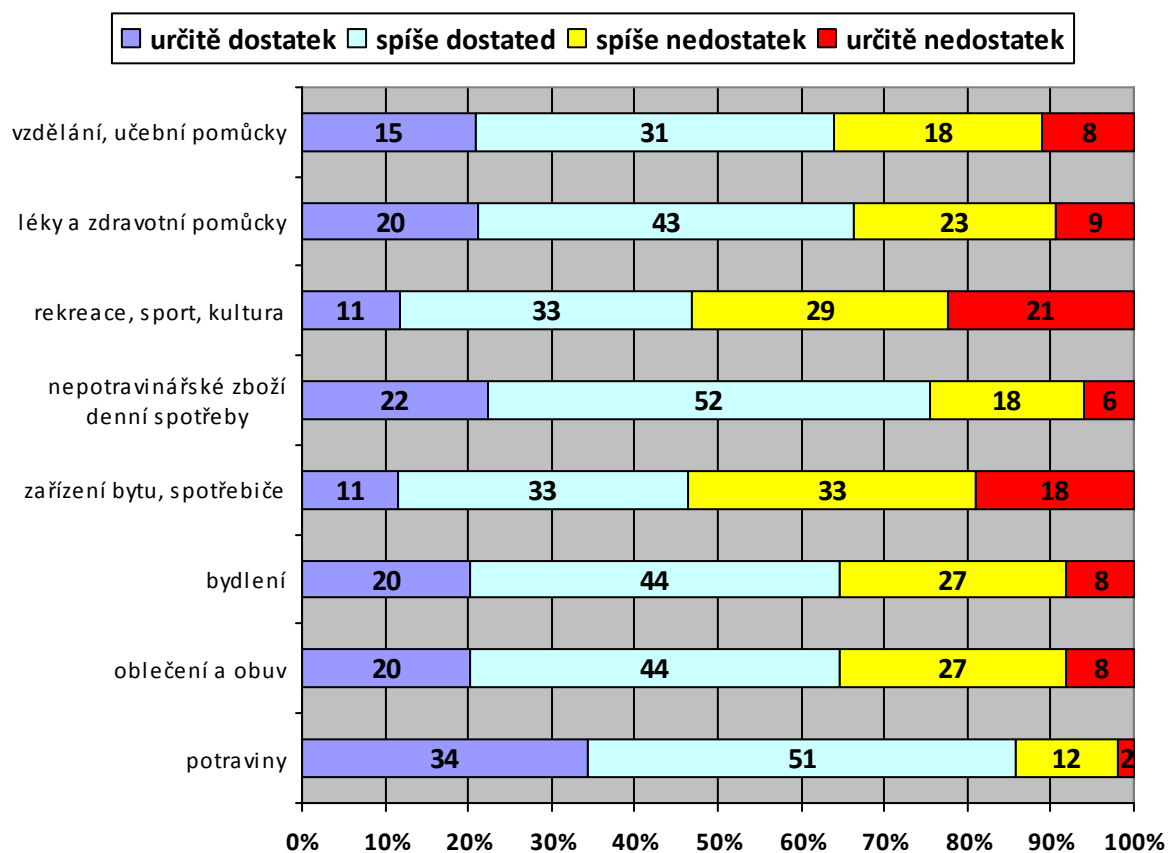
Analýza druhého stupně podle vybraných sociodemografických statistik ukázala, že jako chudou vidí svou domácnost častěji dotázaní se základním nebo středoškolským vzděláním bez maturity, lidé ve věku nad 60 let, nepracující důchodci, nezaměstnaní, respondenti, kteří sami sebe politicky situují na levici či do levého středu, stoupenci KSČM nebo nevoliči, lidé deklarující špatnou životní úroveň své domácnosti a samozřejmě i osoby, které podle svých vyjádření obtížně hospodaří s příjmy. Opačný pohled na situaci svých domácností mají spíše podnikatelé a živnostníci, vysoce kvalifikovaní odborní nebo vedoucí pracovníci, studenti, vysokoškoláci, lidé hlásící se k pravici či pravému středu, voliči ODS či TOP 09, respondenti vyjadřující důvěru vládě a lidé označující svou životní úroveň za dobrou.

V šetření byla dále všem dotázaným předložena baterie osmi různých typů komodit či služeb určených k uspokojování základních potřeb, přičemž u každé

⁷ Znění otázky: „Máte pocit, že je Vaše domácnost bohatá, nebo chudá?“ Možnosti odpovědí: „velmi bohatá“, „spíše bohatá“, „ani bohatá, ani chudá“, „spíše chudá“, „velmi chudá“, „neví“.

položky se měli vyjádřit, zda na ni mají či nemají ve svém rodinném rozpočtu dostatek finančních prostředků.⁸

Graf 8: Dostatek a nedostatek peněz v rodinném rozpočtu na...

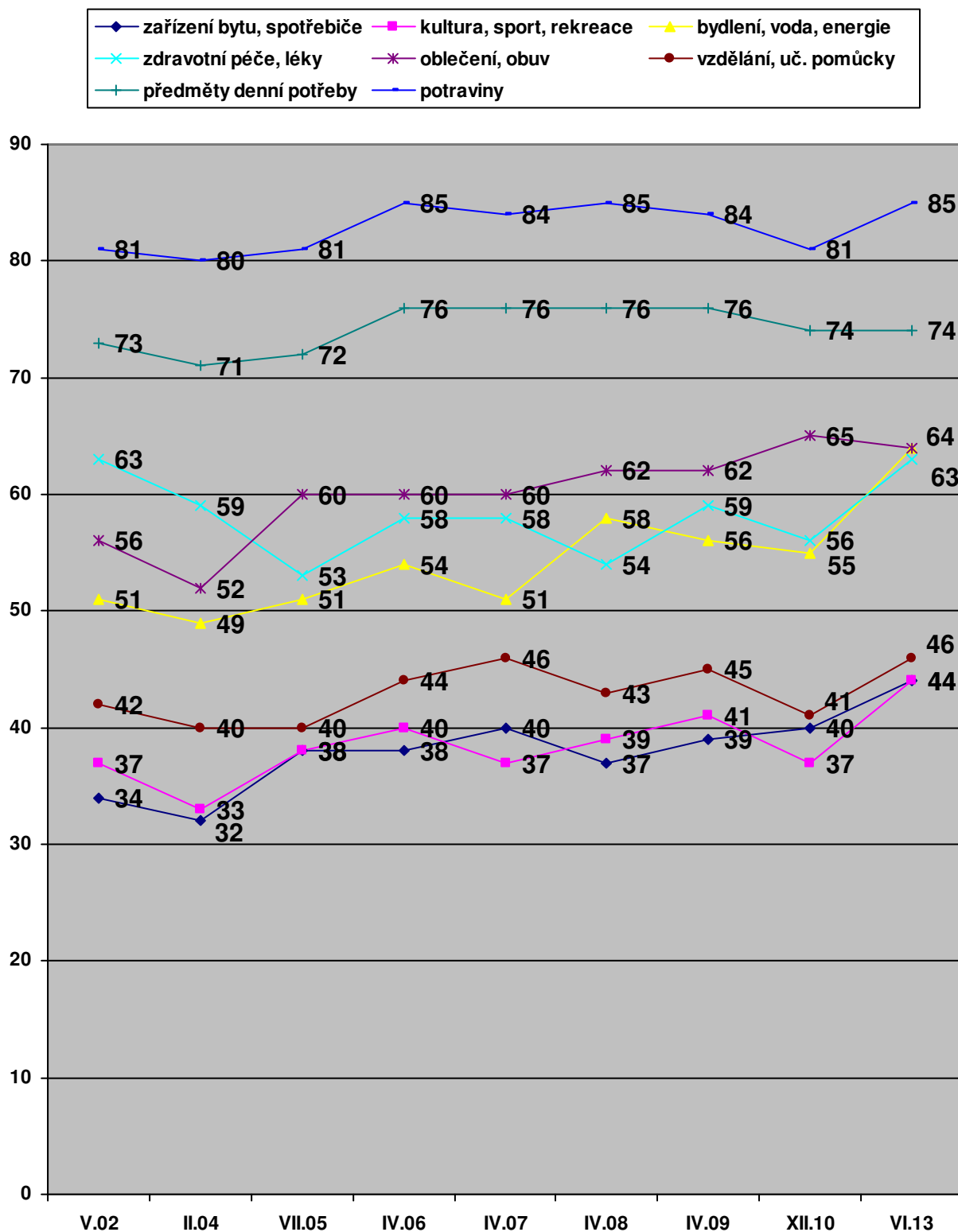

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“ a „netýká se“.

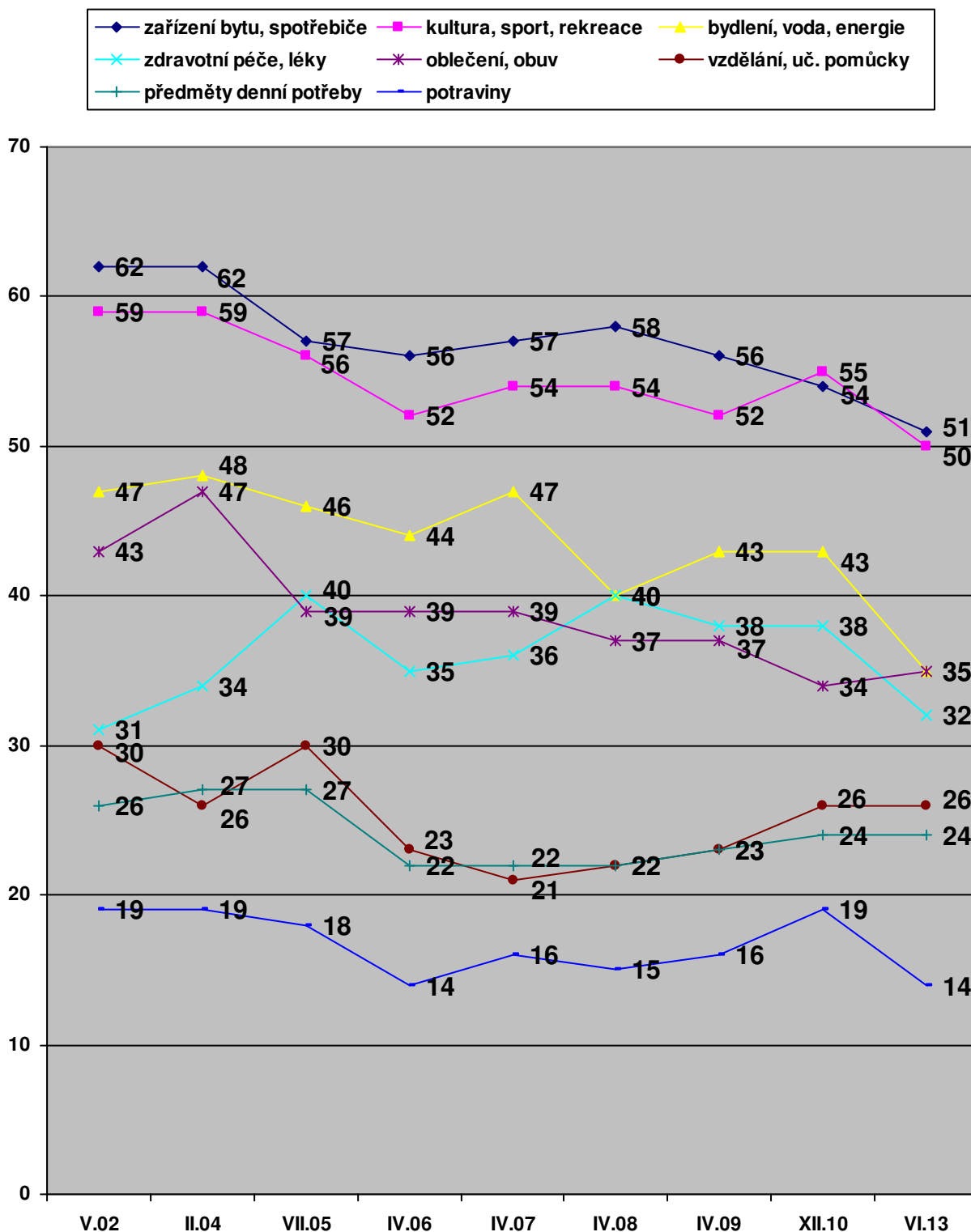
Výsledky šetření ukazují, že 14 % respondentů pociťuje nedostatek peněz na jídlo (včetně 2 %, kteří uvedli, že pociťují určitě nedostatek peněz), 24 % na běžné nepotravinářské zboží denní potřeby (6 % určitě), 35 % na oblečení či obuv (8 % určitě), 35 % na bydlení včetně výdajů za teplo, vodu, elektřinu apod. (8 % určitě), 51 % na vybavení domácnosti a jiné zboží dlouhodobého užívání (18 % určitě), 50 % na předměty a služby sloužící k uspokojování kulturních, rekreačních nebo sportovních potřeb (21 % určitě), 32 % na zdravotní péči, léky a zdravotnické potřeby (9 % určitě) a 26 % na vzdělávání členů rodiny, výdaje na studium a učební pomůcky (8 % určitě).

⁸ Znění otázky: „Můžete nám říci, jaká je v současnosti úroveň uspokojování životních potřeb ve Vaší domácnosti? U každé z následujících položek laskavě uveďte, zda pociťujete v rodinném rozpočtu dostatek nebo nedostatek finančních prostředků. a) potraviny, b) oblečení a obutí, c) bydlení (berte v úvahu jak nájemné, tak cenu otopu, vody, plynu, elektřiny apod.), d) bytové zařízení a jiné věci trvalé hodnoty (např. elektrické spotřebiče), e) běžné nepotravinářské zboží pro denní spotřebu (např. drogistické zboží), f) předměty a služby nezbytné pro uspokojování potřeb kulturních, rekreačních, tělovýchovných apod., g) zdravotní péče, léky a zdravotní pomůcky, h) přístup členů rodiny ke vzdělání, zabezpečení studia, učební pomůcky?“ Možnosti odpovědí: „určitě dostatek peněz“, „spíše dostatek peněz“, „spíše nedostatek peněz“, „určitě nedostatek peněz“, „netýká se, nepřichází v úvahu“, „neví“.

Graf 9a: Dostatek peněz v rodinném rozpočtu na... (%)

Graf 9b: Nedostatek peněz v rodinném rozpočtu na... (%)

Oproti předchozímu výzkumu, který se uskutečnil v prosinci 2010 (viz grafy 9a a 9b), se u většiny zkoumaných položek objevilo alespoň dílčí zlepšení v podobě vzestupu podílu těch, kdo deklarují dostatek peněz v rodinném rozpočtu na příslušnou položku, nebo naopak poklesu podílu těch, kdo deklarují nedostatek peněz. Výjimky v tomto ohledu tvořilo pouze oblečení a obuv a běžné nepotravinářské zboží pro denní spotřebu, u kterých nedošlo k žádné statisticky významné změně. V případě výdajů na vzdělávání členů domácnosti,

zabezpečení studia a učební pomůcky pak zůstal beze změny zachován podíl těch, kdo uvedli, že na to ve svém rodinném rozpočtu nemají dostatek peněz, ačkoli podíl lidí konstatujících opak vzrostl o pět procentních bodů. U zařízení bytu a spotřebičů pro domácnost se pokles podílu respondentů pociťujících nedostatek pohyboval na hranici výběrové chyby při mírném čtyřbodovém zvýšení podílu těch, kdo mají podle vlastního vyjádření i v tomto případě dostatek peněz ve svém rodinném rozpočtu. U čtyř zbývajících položek pak došlo k více či méně významné změně u obou příslušných podílů, přičemž nejvýraznější posun nastal u položky bydlení (zvýšení „dostatku“ o devět procentních bodů, pokles „nedostatku“ o osm procentních bodů). Z dlouhodobého hlediska položky „bydlení“, „bytové zařízení a spotřebiče“ a „předměty a služby nezbytné pro uspokojování potřeb kulturních, rekreačních, tělovýchovných apod.“ v aktuálním šetření zaznamenaly nejnižší podíly těch, kdo na jejich krytí podle svých slov nemají dostatek peněz v rodinném rozpočtu.

Tabulka 1a: Nedostatek peněz v rodinném rozpočtu podle životní úrovně (v %)

	životní úroveň domácnosti		
	dobrá	ani dobrá, ani špatná	špatná
potraviny	6 (0)	13 (2)	37 (8)
oblečení, obuv	17 (2)	35 (5)	76 (27)
bydlení, voda, energie	12 (3)	38 (6)	78 (24)
zařízení bytu, spotřebiče	27 (5)	59 (15)	86 (53)
předměty denní potřeby, drogistické zboží	9 (2)	21 (4)	57 (17)
kultura, sport, rekreace	25 (5)	58 (22)	80 (53)
zdravotní péče, léky	12 (2)	35 (8)	69 (24)
vzdělání, učební pomůcky	12 (3)	28 (7)	50 (21)

Pozn.: Údaj v závorce představuje velikost podílu těch, kdo pociťují „určitě nedostatek peněz“.

Tabulka 1b: Dostatek peněz v rodinném rozpočtu podle životní úrovně (v %)

	životní úroveň domácnosti		
	dobrá	ani dobrá, ani špatná	špatná
potraviny	94 (52)	86 (27)	61 (8)
oblečení, obuv	83 (36)	63 (12)	23 (3)
bydlení, voda, energie	87 (37)	61 (11)	20 (2)
zařízení bytu, spotřebiče	70 (20)	36 (6)	7 (0)
předměty denní potřeby, drogistické zboží	90 (40)	76 (13)	41 (3)
kultura, sport, rekreace	70 (23)	37 (4)	7 (0)
zdravotní péče, léky	84 (37)	59 (11)	23 (1)
vzdělání, učební pomůcky	70 (29)	39 (8)	12 (1)

Pozn.: Údaj v závorce představuje velikost podílu těch, kdo pociťují „určitě dostatek peněz“.

Tabulky 1a a 1b ukazují, že problémy s rozpočtem pociťují především lidé, kteří subjektivně považují životní úroveň své domácnosti za špatnou. Více než třetina z nich má přitom větší či menší potíže i s uspokojováním nejzákladnějších životních potřeb potravinami, v případě nepotravinářského zboží denního použití jsou to pak bezmála tři pětiny. Naopak domácnosti respondentů hodnotících životní úroveň jako dobrou většinou nemívají problémy s nedostatkem peněz ani v případě vyšších, zbytnějších a mnohdy nákladnějších potřeb, jako je bytové zařízení a spotřebiče pro domácnost či předměty a služby určené pro uspokojování kulturních, rekreačních, sportovních a jiných podobných zájmů svých členů.